

که از حوزه دارد، باید وظیفه خودش را نسبت به تأمین زیرساخت‌ها انجام دهد. باید در چشم‌انداز حوزه‌ها، مأموریت‌های حوزه و انتظارات حال و آینده نظام را بررسی کنیم تا زیرساخت‌های مورد نیاز برآورد شود و نظام نیز این امکانات را برای حوزه فراهم کند.

ک **و این الزام احتمالاً مستلزم قانون‌گذاری در مجلس خواهد بود...** به هر حال این فرایند نیازمند روشن شدن توقعات از حوزه و استاندارد شدن فرایندهای آن است...

پژمان‌فر: بله... حوزه هم در این ارتباط وظایفی را باید انجام دهد؛ اما ابتدا باید خواسته و انتظارات نظام نسبت به حوزه‌های علمیه دقیقاً مشخص شود تا کار حوزه هم مشخص شود.

مهدوی: لازمه تربیت نیروی انسانی مورد نیاز نظام در حوزه، انجام حمایت‌های لازم توسط نظام است. الآن خروجی‌های حوزه در خدمت به نظام هستند و قوه قضاییه، آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها، نهادهای مختلف نظامی، انتظامی و نهادهای فرهنگی و غیره از آن‌ها استفاده می‌کنند. بنابراین دولت هم موظف است خدماتی را برای تربیت این نیروها به حوزه‌ها ارائه کند.

ک **مهارت‌های لازم برای پاسخ گویی به نیازها چیست و طلاب فارغ‌التحصیل، چه مقدار از این مهارت‌ها را کسب کرده‌اند؟**

مهدوی: ما باید در چهار عرصه فعالیت کنیم، یعنی طلبه خروجی ما اگر در چهار عرصه توانمند باشد، می‌تواند در خدمت نظام قرار گیرد و نیازهای آن را برطرف کند. یکی عرصه دانشی است؛ اعم از آموزشی و پژوهشی. عرصه دوم، معنویت و تربیت اخلاقی طلاب است. عرصه دیگر، بینش و بصیرت کافی نسبت به زمان و در نهایت، عرصه مهارتی است که شامل مهارت‌های دریافت سریع و انتشار آن‌ها می‌شود. به نظر می‌رسد خروجی مفید برای نظام اسلامی، طلبه‌ای است که در این چهار عرصه توانمند شده باشد.

مهارت‌ها را با دو نگاه دیده‌ایم؛ یکی مهارت‌های هفده‌گانه عمومی که به خود طلاب و ارتقای علمی و معرفتی آن‌ها مرتبط است و زمینه‌ای برای خدمت بهتر خواهد بود. مثل روش مطالعه و تحقیق، کتاب‌شناسی، تقریرنویسی، پایان‌نامه‌نویسی، آشنایی با نرم‌افزارهای علوم اسلامی و...

ک **البته این‌ها مهارت‌های تحصیلی**

است؛ منظور بنده مهارت‌های خاص ارتباط با جامعه و نظام بود...

مهدوی: بله... این مهارت‌ها در سطح عموم طلاب است و البته از آن‌جا که به ارتقای توانمندی طلبه می‌انجامد، به نحوی مرتبط است. اما در رشته‌های تخصصی، چهار مهارت متناسب با نیازهای جامعه اسلامی پیش‌بینی شده است که طلبه باید در یکی از مهارت‌های تبلیغ و ارتباطات، مدیریت و برنامه‌ریزی، تحقیق و پژوهش یا تدریس، مهارت لازم را به دست آورد تا متناسب با نیاز حوزه و جامعه، استفاده کند.

ک **این مدخلی شد برای بحث رشته‌های تخصصی؛ چه تعداد از طلاب این رشته‌ها را دنبال می‌کنند؟** **مهدوی:** فعلاً چندان زیاد نیستند؛ اما این بخش در حال گسترش است و بنا بر این است که در آینده همه طلاب خروجی سطح یک که دوره‌ای عمومی است، وارد رشته‌های تخصصی شوند. این کار از سال ۸۹ آغاز شد و آیین‌نامه‌هایش تدوین شد. هم‌اکنون در مجموع سطح دو و سه، حدود دوازده رشته و سطح در هشت عنوان رشته داریم که در چهار مؤسسه و مرکز تخصصی ارائه می‌شود. این در حالی است که در سال ۸۹ تنها سه رشته در یک مدرسه تخصصی ارائه می‌شد.

ک **در شهرستان‌ها هم هست؟** **مهدوی:** بله؛ در خراسان جنوبی، در مدرسه علمیه رضویه بیرجند رشته‌های تخصصی کلام و تفسیر علوم قرآنی را داریم.

پژمان‌فر: این یک برنامه جدید آموزشی است که طبیعتاً آمارش چندان زیاد نیست؛ اما تعداد طلابی که به صورت عمومی فعالیت علمی انجام می‌دهند، رقم قابل توجهی است.

مهدوی: در کنار این‌ها سازمان‌های مرتبط با حوزه، مثل دفتر تبلیغات اسلامی، تعداد زیادی از طلاب را مثلاً در دوره تبلیغ آموزش داده‌اند که همه دوره‌های مهارتی را گذرانده‌اند و به عنوان طلبه مبلغ اعزام می‌شوند.

ک **چقدر از رشته‌ها مستقیماً با مباحث نظام اسلامی ارتباط دارد؟**

مهدوی: رویکرد ما این است که رشته‌های مورد نیاز نظام را تأسیس کنیم... با تفاهمی که با قوه قضاییه شده و بر اساس یکی از همین نیازها، مدرسه نواب رشته قضا را با دو گرایش خصوصی و جزا پیگیری می‌کند و خروجی آن هم در خدمت قوه قضاییه خواهد بود. تفاهم‌نامه‌ای هم اخیراً با حج و زیارت نوشته شده که رشته تبلیغ با گرایش حج و زیارت را داشته باشیم.

ک **درباره وقف و دیگر رشته‌ها هم طرح بحث‌هایی شده بود... آیا چیزی عملی شده است؟**

پژمان‌فر: پیشنهادهای مختلفی در موضوعات مختلف مطرح است؛ اما طبیعتاً باید با توجه به شرایط و امکانات عمل شود. برای آموزش تخصصی حداقل‌هایی مورد نیاز است که باید فراهم شود؛ استادان مجرب، متون مرتبط و غیره و نمی‌توان فعالیت‌ها را با سطح نازل شروع کرد.

اما کیفیت رشته‌هایی که ارائه می‌شود، در مقایسه با رشته‌های دانشگاهی فوق‌العاده متفاوت است و طلاب دانش‌آموخته، قابل مقایسه با دانش‌آموختگان دانشگاهی نیستند که این نشان‌دهنده موفقیت کیفی حوزه در این مدل جدید است. من معتقدم که سرعت تغییرات در حوزه مناسب است و نسبتاً توانسته خودش را با شرایط جدید هماهنگ کند و البته انتظارات هم سطح بالایی دارد. اما دانشگاه، علی‌رغم تأکیدی که امام و آقا نسبت به انقلاب فرهنگی و تحول در علوم انسانی داشتند، چقدر توانسته با این موضوعات هماهنگ شود؟ به نظر سرعتش بسیار کم است.

ک **سرعت پیشرفت رشته‌های تخصصی چقدر است و چه آینده‌ای می‌شود برای این حرکت متصور بود؟** **مهدوی:** تخصصی شدن یکی از اهداف اولیه ماست و در حال حاضر پنج رشته تخصصی دیگر در سطح

ک **مهدوی‌ارفع:** طلاب رشته‌های تخصصی باید در یکی از مهارت‌های تبلیغ و ارتباطات، مدیریت و برنامه‌ریزی، تحقیق و پژوهش یا تدریس، مهارت لازم را به دست آورند.

ک **پژمان‌فر:** معتقدم که سرعت تغییرات در حوزه مناسب است و نسبتاً توانسته است خودش را با شرایط جدید هماهنگ کند و البته انتظارات هم سطح بالایی دارد.

دو و سه در کار گروه‌های علمی ما در دست بررسی است؛ موضوعاتی مثل کلام جدید، فلسفه اسلامی، کلام مقارن و غیره در دستور کار قرار دارد و زیرساخت رشته‌های تخصصی سطح چهار هم در حال آماده شدن است.

ک **چه اقتضائاتی را برای حوزه علمیه خراسان، با توجه به فرصت‌ها و موانع موجود، می‌توان متصور بود؟**

پژمان‌فر: حوزه علمیه خراسان، یک حوزه کهن و پرسابقه است و از زمان مرحوم شیخ طوسی فعال بوده و به عنوان دومین حوزه جهان تشیع نقش‌آفرینی کرده است. ما نه تنها در داخل کشور، بلکه در خارج از کشور هم تأثیرات حوزه علمیه خراسان را مشاهده می‌کنیم. این حوزه در کنار مضجع نورانی امام رضا(ع) که یک ظرفیت فوق‌العاده است، امروز هم به عنوان دومین حوزه علمیه جهان تشیع فعال است.

من فکر می‌کنم حوزه علمیه خراسان در چشم‌اندازی که در حال تدوین است تلاش دارد این نقش تاریخی را به صورت جدی بر دوش بگیرد و نقش‌آفرینی کند. اما باید به بحث نیروی انسانی که مهم‌ترین مسئله حوزه‌های علمیه است توجه شود. انگیزه نیروی انسانی برای فعالیت در کنار مضجع نورانی حضرت از قدیم تا به امروز وجود داشته که این خودش زمینه توسعه کمی و کیفی را زیاد می‌کند.

ک **چه اولویت‌ها یا کارویژه‌هایی را برای حوزه علمیه خراسان متصور هستید؟** **پژمان‌فر:** من فکر می‌کنم باید بین حوزه‌های مختلف، به‌ویژه قم و مشهد، تقسیم کاری برای انجام مأموریت‌های پیش روی حوزه وجود داشته باشد تا مأموریت‌های تخصصی تقویت شود.

مهدوی: اولویت ماتنقویت زیرساخت‌های ورود به رشته‌های تخصصی، یعنی دوره‌های سطح یک و نیز افزایش و گسترش مدارس و رشته‌های تخصصی در سطح دو و سه است. دفتر تبلیغ هم در حوزه علمیه خراسان ایجاد شده که یکی از اهدافش استفاده از ظرفیت زیارت و سازمان‌دهی طلاب برای تبلیغ در این فضا بوده است. اما نسبت به همه موارد نمی‌توان نگاه صرفاً منطقه‌ای داشت؛ در همه عرصه‌ها و در کنار هم باید تربیت نیروها را انجام دهیم تا مشکلی پیش نیاید که مثلاً در عرصه‌ای خیلی جلو برویم و در عرصه دیگری عقب باشیم.